

Yanlış Kader İnancı Nasıl Yaygınlaştı?

Kader inancı, üzerinde asırlarca konuşulmuş ve tartışılmış olmasına rağmen ümmetin hala ittifakla anlayabildiği bir konu değildir.

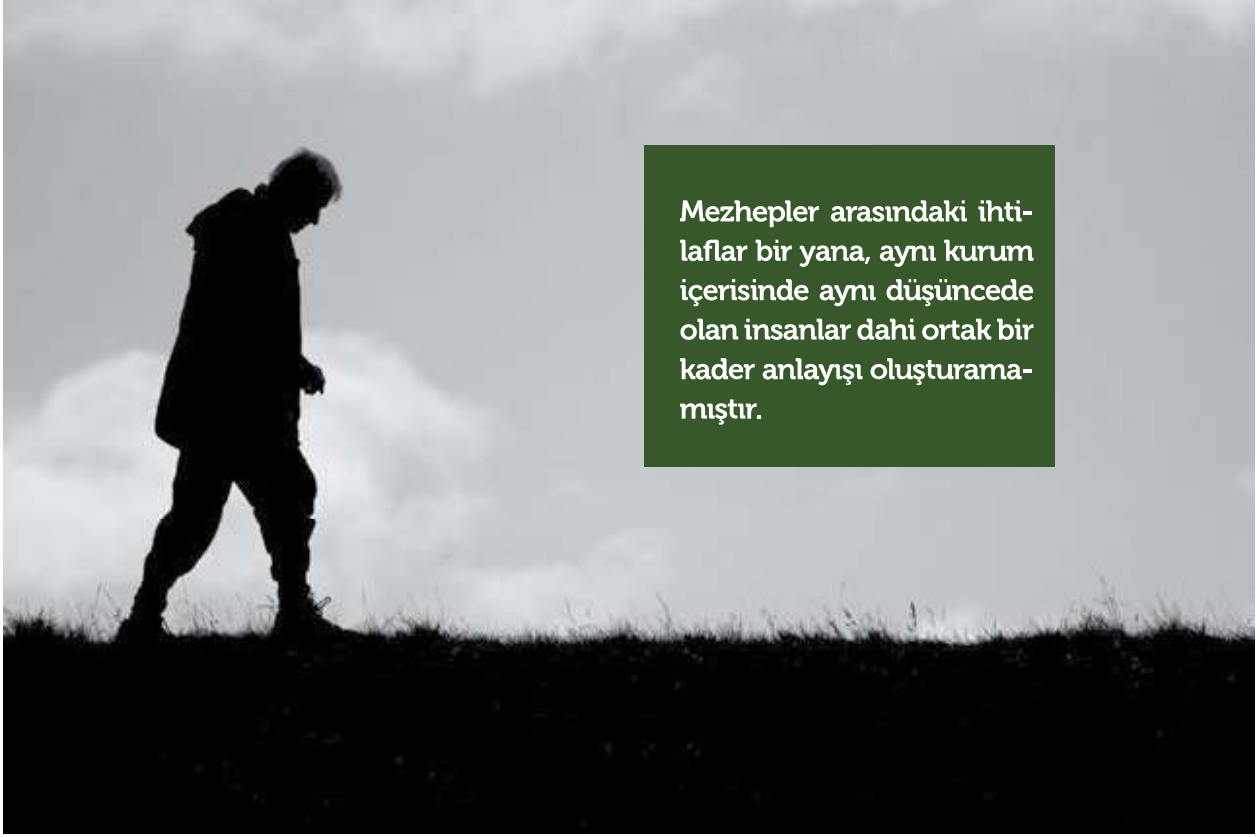
kh Her müslüman, inanç ve eylem bakımından Allah'ın kitabına uygun yaşamalıdır. Çünkü bilinmelidir ki Allah'ın kitabına uymayan bir davranışın hiçbir değer ve kıymeti yoktur. Biz de bu bilinçle, Allah'ın kitabına uymayan fakat buna rağmen Müslümanlar arasında inanç olarak kabul edilen bir konuyu ele aldık. Nasıl oluyor da Müslümanlar, Allah'a ait olmayan söylemlere böylesine bağlanıyor?! Hatta onun söylediğinin tam tersi istikamette inanç oluşturuluyor...

Bilindiği üzere öteden beri İslam tarihinde en tartışmalı konulardan birisi kader inancıdır. Kader inancı, üzerinde asırlarca konuşulmuş ve tartışılmış olmasına rağmen hala ümmetin ittifakla anlayabildiği bir konu değildir. Bunun en büyük sebebinin biz, Allah'ın kitabı-

nın yeterince anlaşılabilmesi olduğunu düşünüyoruz. Kur'an-ı Kerim'i ve sahih hadisleri doğru anlayamamanın akabinde işin içine yorumların da girmesiyle konu iyice çıkmaza sürüklenmiştir. Bu yazımızda tam olarak bu noktaya değinmeye çalışacağız. Nasıl oldu da yanlış kader inancı Müslümanlar arasında bu denli yaygınlaştı?

GİRİŞ

"Allah'ın ezeli bilgisiyle bir insanın yapıp edeceklerini bilip takdir ve tespit etmesine öylece levh-i mahfuza yazmasına kader denir. Zamanı gelince bu bilginin yaratılmasına da kaza denir." İncelediğimiz birçok eserde

Mezhepler arasındaki ihtilaflar bir yana, aynı kurum içerisinde aynı düşüncede olan insanlar dahi ortak bir kader anlayışı oluşturamamıştır.

kaza ve kaderin tarifi bu şekilde yapılmaktadır. Fakat yapılan bu tarif ve izah ne bir ayete ne de bir hadise dayanır. Dahası akaid kitapları ve ilmihallerin itikad bölümünde yapılan izah ve tariflerin nereden alındığı, kimin görüşü veya izahı olduğu dâhi belirtilmemiştir.

Gelin konumuzu biraz daha ayrıntılı bir şekilde inceleyelim.

- I.BÖLÜM -

Bu bölümde, hemen hemen her evde bulunan; herkesin ulaşması mümkün olan eserlerdeki kader tariflerine bakacağız.

Ulaşabildiğimiz en eski kaynak Tecrid-i Sarih Tercümesi'dir. Eserde Cibril hadisi diye bilinen Ebu Hureyre'den (r.a.) rivayet edilen hadis şu şekilde geçmektedir:

الإيمان أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه وبلقائه ورسوله وتؤمن بالبعث

"İman; Allaha, meleklerine, Allaha mülaki olmaya (yani Rüyettullaha), peygamberlerine inanmak, kezaik öldükten sonra dirilmeye inanmaktır."¹ İmanın altıncı şartına delil olarak gösterilen bu rivayette görüldüğü gibi kadere inanmak ifadesi geçmemektedir. Bunun yerine "Vebi likaihi - Allaha mülaki olmaya" ifadesi geçmektedir. Tecrid'i tercüme eden zatın "Vebi likaihi" tabirine "Rüyettullah - Allah'ı görmek" olarak verdiği mana da başlı başına bir izah gerektirmektedir. Fakat şu anda konumuzun dışına çıkmamak adına oraya değinmeyeceğiz.

İkinci rivayet Sahih-i Müslim'de yine Cibril hadisi olarak bilinen metindir. Ömer'den (ra) gelmektedir. Söz konusu rivayette "İman nedir?" sorusuna şu şekilde cevap verilmektedir:

1 Tecridi Sarih Tercemesi- Kitabul İman , S.88

"İman; Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, iyisi ve kötüsüyle kadere inanmandır, dedi."²

Bu iki rivayetin sonunda da nebimiz Muhammed aleyhisselam "Bu Cibril idi, insanlara dini öğretmek için gelmişti." buyurmaktadır. Fakat Cibril'in insanlara dini öğretmek için geldiği ortamda, birinci rivayete göre nebimiz Muhammed (as) ve Ebu Hureyre (ra) bulunmakta; diğer rivayette ise insanlara dini öğretmek için Cibril'in geldiği ortamda, nebi aleyhisselamın yanında Ömer (ra) var. Ne gariptir ki başka da kimse bulunmuyor iken böyle bir rivayet imanın altıncı şartı oluyor. Hadis ilminde böyle bir rivayet usul bakımından ahad haber olarak nitelendirilir. Ahad haber ise hadis ilmi bakımından haberin en zayıflarından kabul edilir.³

Kaderin tarifi ile ilgili olarak ulaştığımız bir başka kaynak, Nurettin es-Sabuni'ye ait Maturidiyye Akaidi adıyla hazırlanan Bekir Topaloğlu tercümesidir. Eserde kader "Her bir mahluku kendisine ait vasfıyla tayin ve tespit etmektir. Bu vasma iyilik, kötülük, fayda ve zarar gibi şeyler dahil olabileceği gibi o mahluka ait zaman ve mekân unsuru ile ona tereddüp edecek mükafat ve azap da dahildir." olarak tanımlanmıştır. Burada bu izaha dayanak olarak, Kamer Suresi 54/49 ayetindeki "kader" kelimesi ve İmam Müslim'in sahihindeki Cibril hadisi gösterilmektedir.⁴

Dinim İslam-İslam Dini Temel Dini Bilgiler adlı eserde şöyle yazılıdır: "Kader, Allah'ın her şeye bir ölçü ve düzen belirlemesine, her şeyi bilip takdir etmesine

denir."⁵ ifadesi yer alır. Bir başka ilmihale ait izah "Kader ve kazaya iman, yüce Allah'ın ilim, irade ve kudret sıfatlarına inanmak demektir. Bir başka deyişle bu sıfatlara inanan kişi, kader ve kazaya da iman etmiş olur. Bu durumda kader ve kazaya inanmak demek, hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız, faydalı ve faydasız her ne varsa hepsinin Allah'ın bilmesi, dilemesi, kudreti, takdir ve yaratması ile olduğuna inanmak demektir."⁶

İncelediğimiz birçok eser, ilmihal ve kitap; aynı kurumlara ait olmasına rağmen kader tarifi çeşitlilik göstermektedir. Bırakın mezhepler arasındaki ihtilafları, aynı kurum içinde dahi ortak bir kader anlayışı oluşturulamamıştır. Fakat buna rağmen yapılan izahların hiçbirisi ne Allah'ın Kitabı'nda ne de nebinin (a.s.) sözlerinde geçmektedir. Belli ki bu ayrışmanın sebebi, insanların Allah'ın yaptığı izahı bırakıp; kendi kendilerine kavram oluşturmaya çalışmasıdır. Nitekim bu hususta Allah Teala şöyle buyurur:

"Sen yüzünü dosdoğru bu dine, Allah'ın insanları yarattığı fıtrata çevir⁷. Allah'ın yarattığının yerini tutacak bir şey yoktur. İşte sağlam din budur. Ama insanların çoğu bunu bilmezler." (Rum 30/30)

Halkımızın kader kavramını öğrendiği bir diğer eser, Ömer Nasuhi Bilmen'e ait olan Büyük İslam İlmihali'dir. Eser, kaderi "Yüce Allah'ın ezelde dilemesine kader denir. Örnek herhangi bir insanın, felan günde meydana gelmesini yüce Allah'ın ezelde dilemiş olması

Okullarımızda okutulan ders kitaplarındaki kader izahında da bir birliktelik sağlanamamıştır. 9. Sınıf Temel Dini Bilgiler Ders Kitabı'nda "Kader, Allah'ın evreni ve içindekileri bir ölçüye göre yaratmasıdır." denilirken; 11. Sınıf Akaid dersi kitaplarında "Kader, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin Allah tarafından bilinmesi ve irade edilmesi" şeklinde bir izah yapılmaktadır.

2 Müslim – İman, 1

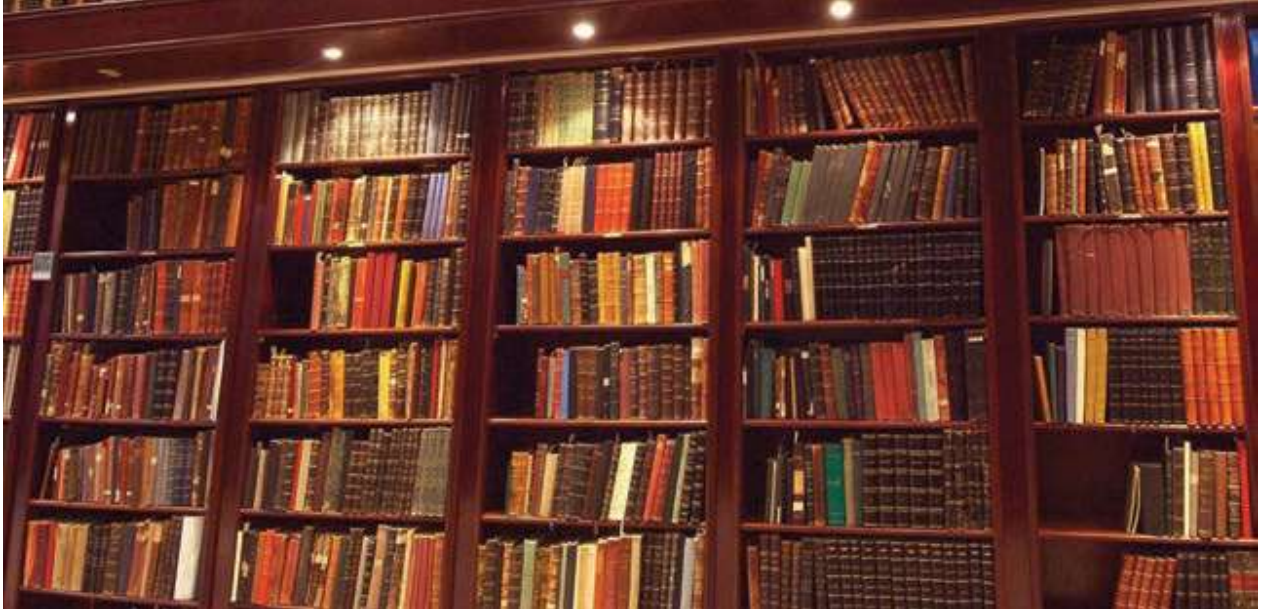
3 Hadis Usulü- Talat Koçyiğit, S.47

4 Bkz. Nurettin es-Sabuni-Maturidiyye Akaidi, Bekir Topaloğlu, DİB Yayınları S.161-162

5 Dinim İslam İslam Dini Temel Dini Bilgiler- DİB Yayınları, S.330

6 İlmihal- TDV Yayınları, S.133

7 Fitrat, varlıkların temel yapısını ve onu oluşturan yaratılış, değişim ve gelişim ilke ve kanunlarını ifade eder. Fitrat İslâm'dır.

kaderdir.”⁸ olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir ulaştığımız kaynaktan kader tarifi yine farklılık göstermektedir. Nimet-i İslam adlı eserde müellif, kaderi “Hayr ve şer, her ne vaki olursa, hep Hak Teala’dan olduğuna ve Allah’tan mâdâ (başka) Halik olmayıp, hayr ve şerrin hâliki ve herkesin (keyfe ma-yeşea) râzıkı o olduğuna inanmaktadır.”⁹ şeklinde izah etmektedir.

Yine halkımızın elinde bulunan bir başka eser, Numan Kurtulmuş’un Amentü Şerhi adlı eseridir. Kurtulmuş’un Amentü Şerhi’ndeki kader tarifi¹⁰, Ömer Nasuhi Bilmen’in tarifine denk gelmektedir. Fakat Mehmet Zihni Efendi’nin tarifine¹¹ uymamaktadır.

Okullarımızda okutulan ders kitaplarındaki kader izahında da bir birliklilik sağlanamamıştır. 9. Sınıf Temel Dini Bilgiler Ders Kitabı’nda “Kader, Allah’ın evreni ve içindekileri bir ölçüye göre yaratmasıdır.”¹² denilirken;

8 Büyük İslam İlmihali- Ömer Nasuhi Bilmen Sadeleştirilmiş Basım, S.35

9 Mehmet Zihni Efendi – Nimeti İslam, Kader Bölümü S.14

10 Numan Kurtulmuş- Amentü Şerhi, Fatih Yayınevi 18.Baskı S.416

11 “Hayr ve şer, her ne vaki olursa, hep Hak Teala’dan olduğuna ve Allah’tan mâdâ(başka) Halik olmayıp, hayr ve şerrin haliki ve herkesin (keyfe ma-yeşea) razıkı o olduğuna inanmaktadır.” Bkz. Mehmet Zihni Efendi – Nimeti İslam, Kader Bölümü S.14

12 Temel Dini Bilgiler-Dördüncü Akşam Sanat Okulu Mat 2002

11. Sınıf Akaid dersi kitaplarında “Kader, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin Allah tarafından bilinmesi ve irade edilmesi”¹³ şeklinde bir izah yapılmaktadır. Yine 9. Sınıf Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı’nda Amentü duasının anlamı verilirken “Kadere yani hayr ve şerrin Allah’ın takdiriyle olduğuna iman ettim”¹⁴ denilmektedir.

Okullarda okutulan bazı ders kitaplarındaki kader bilgisi, ana hatlarıyla Kur’an’la örtüşebilmektedir. Allah Teala’nın evreni ve içindekileri bir ölçüye göre yaratması olarak Kur’an’a uygun güzel bir kader tarifi yapıldıktan sonra; insanın kaderi boyutuna geçildiğinde yine Kur’an’a aykırı izahlarla karşı karşıya kalınmaktadır.¹⁵

S.54 Ayrıca bkz. Dinimizi Öğreniyoruz-3, DİB Yayınları S.26

13 Akaid Ders Kitabı- Özgün Mat S.136

14 9. Sınıf Kur’an-ı Kerim Ders Kitabı – Tuna Mat S.48

15 “Kader, ezelden ebede kadar olmuş ve olacak şeylerin hepsinin Allah tarafından bilinmesi ve irade edilmesidir.” (Akaid ders kitabı- Özgün mat. Sy 136.) Bu şekilde bir kader tanımlaması insanın eylemlerinin de ezelden belirlendiği manasına gelir. Allah, bir şeyi var etmek isterse önce yazılmasını sonra oluşmasını emreder. Kayda geçmeyen hiçbir şey başa gelmez. İlgili ayet şöyledir: “De ki: “Allah (onaylayıp) yazmadan başımıza bir şey gelmez. O, en yakınımızdır (mevlamızdır).” **Müminler yalnız Allah’a güvenip dayansınlar.**” (Tevbe 9/51) Ezelde yazılmış bir yazgı yoktur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Abdülaziz Bayındır

- II. Bölüm -

Müslümanlar kendilerine yol gösterici olarak Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim'i almalıdır. Ona uymayan hiçbir bilgi kabul edilmemelidir. Hele ki dinin en önemli konuları olan iman-ibadet gibi konularda çok daha hassas davranılmalıdır.

Kader, tarih boyunca en çok konuşulan konulardan olmasına rağmen Kur'an ışığında bu konuya hiç bakılmamıştır. Eğer bu konu Kur'an'dan öğrenilseydi, ayetlerde "Allah, kullarının neler yapıp edeceklerini ezeli ilmiyle bilip öylece takdir etmiş ve levhi mahfuzaya yazmıştır. Buna bağlı olarak zamanı gelince bu takdir ve tespitler vuku bulur." gibi bir kaza ve kader tarifi yapılmadığı görülmüştü. Dahası bu şekilde yapılan bir tanımla, herhangi bir hadis kaynağının da desteklemediği kolaylıkla anlaşılır.

Ulema (!) bazı ayetlerde geçen "Takdir"¹⁶, "Bi-kaderin"¹⁷ yahut "Kaderan"¹⁸ ifadelerine kendi anladıkları manada kader anlamı vermiştir.

Lakin kastedilen mana, başka ayetlerle desteklenmemiş/desteklenmemiştir. Bir diğer sıkıntı ise kader

Doğru Bildiğimiz Yanlışlar (7.Baskı), Şey,Şae,Meşiet,Kader,Fıtrat S.230

16 "Alemlere uyarıcı olsun diye kulu Muhammed'e Furkan'ı indiren, göklerin ve yerin hükümlerini kendisine ait olan, hiç çocuk edinmeyen, mülkünde ortağı bulunmayan, her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir." (Furkan 25/1-2) Bkz. Diyanet Vakfı Meali

17 Nurettin es-Sabuni - Maturidiyye Akaidi , Bekir Topaloğlu Tercesmesi S.162

18 "Allah'ın, kendisine helâl kıldığı şeyde Peygamber'e herhangi bir vebâl yoktur. Önce gelip geçenler arasında da Allah'ın âdeti böyle idi. Allah'ın emri mutlaka yerine gelecek, yazılmış bir kadedir." (Ahzab 33/38) Bkz. Diyanet Vakfı Meali
Ayrıca Bkz. Elmalılı Hamdi Yazır Meali: "Peygambere Allah'ın takdiri ettiği, mübah kıldığı şeyde bir darlık yoktur. Bundan önce geçen bütün peygamberler hakkında Allah'ın sünneti böyledir. Allah'ın emri ise biçilmiş bir kadedir." (Ahzab 33/38)

tarifi yapılırken kullanılan ezeli kavramıdır. Bu kavram da Kur'an'a ve hadislere uygun anlamda kullanılmamıştır. Görülüyor ki bu sorunların en bariz sebepleri; bu konu ile ilgili ayetlere doğru meal verilememesi ve ayetler arasındaki bağlantıların da kurulamamasıdır. Bundan dolayı da kader, kaza gibi kavramlar doğru bir şekilde anlaşılammıştır.

SONUÇ

Hülasa kader konusuna dair şunları söyleyebiliriz:

Gelenek bize, imanın makbul sayılması için; inanç esaslarının altıncı şartı olarak kadere imanı sunmaktadır. Fakat alimler tarafından ittifakla kabul edilmiş ortak bir kader anlayışı yoktur.

Kaderin kaynağı olarak gösterilen Cibril hadisinin Buhari rivayetinde kader ifadesi geçmemektedir. O halde Buhari ve ravilerine göre kadere inanmak, imanın şartı değildir. Buna göre Buhari ve ravilerine mümin denilir mi, denilmez mi?

İmam Müslim'in kaderin inanç esası olduğunu belirten Cibril hadisini Müslümanlara duyurması, Muhammed aleyhisselamın vefatından yaklaşık 200-250 yıl sonradır.¹⁹ Bu sürece kadar Müslümanlar, kaderin imanın şartlarından birisi olduğunu bilmiyorlardı. Bu döneme kadarki Müslümanlar kadere iman etmedikleri için mümin sayılmayacaklar mı?

İmam Müslim'in Cibril hadisi rivayetinde imanın şartı altı olarak sayılmıştır. İmanın şartı gibi önemli bir konuyu içeren rivayetten, Ömer (r.a.) haricinde hiçbir sahabeinin haberi yoktur. Yani kadere iman, Muhammed aleyhisselam ve Ömer'e (r.a.) göre imanın şartı iken, diğer bütün müminlere göre imanın şartı değildir.

19 İmam Müslim, D.T: H 204/Nişabur , Ö.T: H 261/Nişabur (Tefsir Tarihi Tabakatü'l Müfessirin-Ömer Nasuhi Bilmen, S.341)

Allah resulünün (a.s.) vefatından sonra sahabe birçok bölgede fetih gerçekleştirdi. Bu fetihlerle beraber sahabeler de çeşitli bölgelere dağıldılar. Bununla birlikte birçok sorunun çözümü için ayetleri ve hadisleri iyi bilen kişilere ihtiyaç arttı. Yeni durum, nebimizden duyulan her hadisin her duyan tarafından rivayet edilmesini mecburi kılıyordu. Hele ki iman-ibadet-sosyal hayat gibi hususlardaki hadislerle... İmanın şartını oluşturacak kadar önemli bir hadisi sahabenin göz ardı etmesi veya tek bir kişinin rivayetiyle yetinilmesi düşünülemezdi. Buna rağmen neden kadere inanmanın, imanın altıncı şartı olduğuna dair başka bir hadis yoktur.

İman şartı gibi çok önemli bir bilgiyi, nebimizin (a.s.) bir iki sahabenin bulunduğu bir ortamda değil veda haccı gibi bütün ümmetin bir arada bulunduğu yerde –Arafat'ta Veda Hutbesi'nde- söylemesi gerekmez miydi? Kaldı ki iman esasları dinin birinci basamağını oluşturur. İman konusunda tedricilik söz konusu olmaz. Bundan dolayı da bu esaslar aşama aşama değil, en başta bildirilmelidir. Nitekim Kur'an'da tam da böy-

le yapılmıştır.²⁰

Bu rivayetler, Bakara 2/285 ve Nisa 4/136. ayetlerde sayılan iman şartlarıyla örtüşmemektedir.²¹

Verilen tüm bu bilgileri de göz önünde bulundurarak, imanî bilgilerimizi, Kur'an ve Kur'an'a uyan hadisler ışığında gözden geçirmeliyiz. Eğer müminler olarak Allah'a inandığımızı iddia ediyorsak, her şeyden sıyrılmış yalnızca onun dediği gibi inanmamız gerekmektedir.

20 Bkz. dipnot 22

21 “Bu elçi, Sahibinden (Rabbinden) kendine indirilen her şeye inanıp güvenmiştir, müminler de öyle! Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve elçilerine inanıp güvenir. “O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız.” derler. Şunu da derler: “Dinledik ve boyun eğdik! Bağışla bizi ey Sahibimiz (Rabbimiz)! Dönüp varılacak yer, Senin huzurundur.” (Bakara 2/285)

“Ey inanıp güvenenler! Allah'a, Elçisine, o Elçi'ye indirdiği Kitaba ve daha önce indirdiği Kitaplara inanıp güvenin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, elçilerini ve ahiret gününü görmezlik eder de kâfir olursa işte o, gerçekten iyice sapmış demektir.” (Nisa 4/136)